

MŰHELY

LÖVEI PÁL

A DIÓSGYŐRI VÁR „HELYREÁLLÍTÁSA” – A MAGYAR MŰEMLÉKVÉDELEM VÉGE

(Egy ki nem adott műemlékvédelmi Citrom-díj „laudációja”)

Az emberi tudománynak alapelve a kérdések és állítások ismételt feltétele, vizsgálata, ellenőrzése, hiszen az újabb ismeretanyagok a rendszeres újragondolást elengedhetlenné is teszik. Tudományos állítások valójában csak akkor tekinthetők valóban azoknak, ha világosan rögzítve vannak az alapfeltételek és bizonyítási eljárások, amelyek alapján vagy segítségével az állítások kimondására sor került, és amelyek újbóli vizsgálata esetén az állítások ellenőrizhetők. A matematikában az előre meghatározott axióma-rendszerben megfogalmazott tételek bizonyítása bárki számára újragondolható. A kísérleti természet-tudományok körében a bizonyíthatóság elve a kísérletek megismételhetőségét jelenti – ameddig a leírt fizikai vagy kémiai kísérletek nem reprodukálhatók más laboratóriumokban is, addig azok eredményeit a tudományos közvélemény nem tartja elfogadhatónak, és nem épít rá újabb vizsgálatokat és megállapításokat. A társadalomtudományokban a bizonyíthatóság, az újragondolás lehetősége ugyanígy igény, legfeljebb az alapok sokkal kevésbé adhatók meg teljességükben. Az emberi társadalom nem kevés – egyébként rendszeresen az improduktivitás vádjával illetett és akár létében is megkérdőjelezett – intézménye éppen ezeknek az alapoknak az őrzésére szolgál, például a levéltárak, a múzeumok, a könyvtárak.

A műemlékvédelmet annak idején Európa-szerte legalább annyira tudósok hozták létre, mint hazafiak. A műemlékvédelem döntően ugyancsak a társadalomtudományok részét képezi, alapvető feladata az emberiség építészete, építészettörténete és az épületek tartozékai forrásbázisának megőrzése, épületeknek egy meghatározott szempontrendszer alapján szakemberek együttműködése során védelemre érdemesként kiválasztott, a törvény erejével műemléki védettség alá helyezett körének megóvása, az utókorra való átörökítése érdekében. (A kiválasztásra szükség van, mert ellentétben például a könyvekkel, amelyeknek megőrzése elvileg teljes körűen megtörténhet, az épületek túlnyomó részét nem lehet műemlékként fenntartani.) A megőrzés ebben az összefüggésben azért történik, hogy tudományos szempontból (természetesen más szempontok is érvényesülnek a műemlékvédelemben) a tételek, feltevések, állítások újbóli végiggondolása, ellenőrzése biztosítható legyen.

A diósgyőri váron végzett legutóbbi munkálatok egyik mozgatórugója a tudományos ambíció volt: az építészettörténész a rekonstrukciós elképzeléseit az eredeti helyszínen, az eredeti maradványok fölött kívánta „modellezni”: tudományos véleménye tárgyában a tudomány képviselője a tudományra hivatkozva kizárólagosságra tört, lényegében örökre meghatározva azt, mit lehet a műemlékről a jövőben gondolni. Ezzel éppen az az említett tudományos alapelv sérül, hogy a tudományos állítások újbóli végiggondolására az újabb generációknak is lehetőségük maradjon.

A vár eredeti maradványai vizsgálhatóságának a kiterjedt új falazatok eleve komoly korlátját jelentik fizikailag. A mostantól egyetlen lehetséges verzióként a nézőbe beleéző új vár eszmeileg is korlátot szabhat az újragondolásnak: mi értelme lenne annak, ha már egyszer „hatalmi” szóval eldöntötték, milyen is volt az eredeti. A laikus néző mostantól abban a hiszemben tekintheti meg a diósgyőri várat, hogy az egykori élményt kapja vissza – minden úgy volt, ahogy az épület mutatja. Pedig a várkapolna mint „Doppelkapelle” leginkább a német, a várudvar a dél-itáliai, egyes nyílásformák a budai középkori építészettől lettek kiszemeztetve, eleve kizárva, hogy ez eredetileg is ilyen lett volna. Az eredeti és a kiegészített falazatok hasonló technikája, a mindent egységesen átkenő fugázás ugyancsak az eredeti és az új megkülönböztethetőségét akadályozza, de nem is cél a megkülönböztethetőség, hiszen az építész már „megmondta a tutit”. De a külső falak „patchwork”-je legalább lehetővé teszi a rácsodálkozást, az egykori és a mai hozzátétek intellektuális elválaszthatóságának a vár kiállításainak elektronikus játékaihoz hasonló építészettörténeti feladványa végiggondolását. A vadonatúj várudvar végtelen sterilizációja azonban egyenesen taszító, és a 20. század elejének legrosszabb, invenciótlan, már teljesen anakronisztikus, álközépkori historizmusát idézi. Diósgyőr újraépítéséhez a hivatkozási alapot az eredetiség óvása helyett az utóbbi két évtizedben a magyar műemlékvédelemben hivatkozási alappá vált, parttalan „hitelesség” fogalom jelenti. Értékét jól jelzi például az eredeti méteres földszintes falak fölött egyenesen emeletessé álmódott kettőskápolna-hamisítványban a szentségtartó-rekonstrukcióként beépített, felnagyított, épületkaput ábrázoló kályhacsempe-másolat.

A diósgyőri vár újraépítése azonnal követte a másfél évszázados magyar műemlékvédelem intézményrendszerének és eszmeiségének teljes szétverését, anélkül nem is lehetett volna megvalósítani. Plakátszerűen mutatja azt a felszínességet, gondolatlanságot, ami minden hasonló „rekonstrukció” mögött meghúzódik: a problémákat kortárs módszerekkel megoldani nem tudó tervezés (és a benne „szakmai” társat látó politika) a múlttól való mindentudás dölyfös vágyképeivel vegyítve egyre jobban eluralkodik a magyar építészet rommaradványain és az egykor volt műemlékvédelem romjain.

Budapest, 2015. december 3.